

Sivistysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain 12 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain 12 §:n muuttamisesta (HE 42/2024 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- hallitussihteeri Elisa Kotiniemi, opetus- ja kulttuuriministeriö
- pääsihteeri Christina Gestrin, Svenska Finlands folkting
- opetusneuvos Tarja Leblay, Opetushallitus

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- valtiovarainministeriö
- Soveltavan kielitutkimuksen keskus (Solki)

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annettua lakia. Esityksellä toteutetaan pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelman kirjausta siitä, että hallitus tekee suomen ja ruotsin kielen taitoa osoittavat valtionhallinnon henkilöstöltä vaadittavat kielitutkinnot maksuttomiksi.

Esityksen mukaan suomen tai ruotsin kielen erinomaista taitoa osoittavan valtionhallinnon kielitutkinnon voisi suorittaa maksutta tietyin edellytyksin. Esityksellä pyritään poistamaan epäyhtenäinen tilanne, jossa erillisen maksullisen kielitutkinnon tarve virkoihin hakeutuessa riippuu siitä, millä kielellä henkilö on suorittanut opintonsa. Lakia muutettaisiin siten, että maksuttomuuden edellytykset olisi sidottu ylioppilastutkinnon tai korkeakoulututkinnon suorittamiseen.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.7.2024.

Valiokunnan mietintö SiVM 3/2024 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Useimmissa valtion viranomaisissa edellytetään nykyisin julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain (424/2003, kielitaitolaki) perusteella suomen kielen erinomaista ja ruotsin kielen tyydyttävää taitoa valtion henkilöstöltä, jolle on säädettyä kelpoisuusvaatimukseen korkeakoulututkinto. Suomen kielellä peruskoulun ja korkeakoulututkinnon tai ylioppilastutkinnon suorittaneiden on mahdollista osoittaa erinomainen suomen kielen taito suoraan opinnoillaan. Sen sijaan ruotsin kielellä tai ulkomailla opintonsa suorittaneet henkilöt joutuvat moniin valtionhallinnon virkoihin hakeutuessaan osoittamaan suomen kielen taitonsa erillisellä, maksullisella kokeella.

Joulukuussa 2021 valtioneuvoston hyväksymässä kansalliskielistrategiassa on todettu, että vaatimus erillisen kielitutkinnon suorittamisesta sekä tutkinnon vaativuus ja siitä tutkintoon osallistuvalla aiheutuvat kustannukset asettavat suomen- ja ruotsinkieliset eriarvoiseen asemaan. Tämä voi johtaa tilanteeseen, jossa äidinkielenään ruotsia puhuvat eivät hakeudu julkishallinnon virkoihin. Erityisenä vaarana on pidetty sitä, että vaatimus kielitutkinnon suorittamisesta muodostuu esteeksi uran alussa olevien ruotsinkielisten nuorten henkilöiden hakeutumiselle valtionhallintoon. Vähentynyt ruotsin kielen käyttö ja heikentynyt ruotsin kielen taito julkisessa hallinnossa heikentävät ruotsinkielisten palveluiden saatavuutta.

Pääministeri Orpon hallitusohjelman mukaan kielellisiä oikeuksia edistetään jatkamalla kansalliskielistrategiassa ja kielipoliittisessa ohjelmassa määriteltyjen toimenpiteiden toteuttamista. Nyt käsitellyssä oleva esitys perustuu hallitusohjelmakirjaukseen, jonka mukaan suomen ja ruotsin kielen taitoa osoittavat valtionhallinnon henkilöstöltä vaadittavat kielitutkinnot muutetaan maksuttomiksi.

Suomen tai ruotsin kielen erinomaista taitoa osoittavan valtionhallinnon kielitutkinnon suorittaminen maksaa nykyisin 514 euroa. Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että erinomaista suomen tai ruotsin kielen taitoa osoittavan tutkinnon voi suorittaa maksutta kolmessa tapauksessa: 1) jos on suorittanut ylioppilastutkinnon tai vastaavan ulkomaisen tutkinnon, 2) jos on parhaillaan suorittamassa korkeakoulututkintoa tai 3) jos on aikaisemmin suorittanut korkeakoulututkinnon.

Esityksen tavoitteena on edistää suomen- ja ruotsinkielisten henkilöiden yhdenvertaisuutta valtion virkoihin hakeuduttaessa ja vähentää erityisesti ruotsinkielisten valtionhallintoon hakeutumisen esteitä. Edistämällä ruotsinkielisten ja ruotsiksi koulutuksensa saaneiden henkilöiden hakeutumista valtionhallinnon palvelukseen voidaan vahvistaa viranomaisten edellytyksiä toteuttaa kielellisiä oikeuksia mm. antamalla palvelua molemmilla kansalliskielillä.

Sivistysvaliokunta pitää esitystä tarpeellisena ja kannatettavana. Valiokunta ehdottaa hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen hyväksymistä muuttamattomana.

Valiokunnan mietintö SiVM 3/2024 vp

Kielitutkinnon maksuttomuus

Valtionhallinnon kielitutkintojen ylläpitämisestä ja kehittämisestä sekä toimeenpanon valvonnasta vastaava Opetushallitus on esittänyt lausunnossaan maksuttomuuden piiriin kuuluvien tahojen rajaamista ehdotettua suppeammin esimerkiksi vain korkeakoulututkinnon suorittaneisiin. Opetushallitus on esittänyt huolensa esityksen aiheuttamista kustannusvaikutuksista sekä siitä, kohdistuuko maksuton suoritusoikeus niille henkilöille, joiden tilannetta maksuttomuuden on tarkoitus parantaa.

Saadun selvityksen mukaan maksuttomuuden piiriin kuulumisen rajaukset on pyritty tekemään mahdollisimman yhdenvertaisesti siitä näkökulmasta, että suomeksi opiskelleet voivat osoittaa erinomaisen suomen kielen taidon vastaavan tasoilla opinnoilla (koulusivistyskielen ja korkeakoulun kypsyysnäytteen yhdistelmällä tai ylioppilastutkintoon sisältyvillä tietyillä arvosanoilla äidinkielen kokeessa tai suomi toisena kielenä -kokeessa).

Erinomaisen suomen kielen taidon vaatimus koskee korostuneesti sellaisia valtionhallinnon tehtäviä, joihin edellytetään säädettyinä kelpoisuusvaatimuksena korkeakoulututkintoa. Erinomaista kielitaitoa ei kuitenkaan edellytetä yksinomaan tällaisissa tehtävissä, vaan toisinaan erinomaista kielitaitoa edellytetään asetusten perusteella myös sellaiseen palvelussuhteeseen, johon ei ole säädetty kelpoisuusvaatimukseksi korkeakoulututkintoa. Tästä syystä valiokunta ei pidä perusteltuna rajata maksuttomuutta ainoastaan esimerkiksi korkeakoulututkinnon suorittaneisiin. Lisäksi maksuttomuuden rajaaminen mm. kansalaisuuden, kielen tai tutkinnon suoritusmaan perusteella olisi ongelmallista mm. perustuslaissa säädetyn yhdenvertaisuuden kannalta.

Ehdotetun 12 §:n 3 momentin mukaan maksuttoman kielitutkinnon ehdot täyttävä henkilö saa ilmoittautua tutkintoon maksutta kolme kertaa. Tällä rajauksella pyritään välttämään turhia ilmoittautumisia ja samalla turvaamaan se, että mahdollisimman moni kielitutkintosuoritusta tarvitseva saisi tutkintotilaisuuksista paikan. Kolme maksutonta ilmoittautumista mahdollistaa hylätyn kokeen uusimisen maksuttomasti kahdella myöhemmällä tutkintokerralla, mutta toisaalta myös estää toistuvia ilmoittautumisia kielitutkintoon ennen kuin oma kielitaito on riittävällä tasolla tutkinnon suorittamiseksi. Valiokunta pitää säännöstä tarkoituksenmukaisena.

Valtionhallinnon kielitutkintojen suullisen, kirjallisen ja ymmärtämisen taidon tutkinnot voidaan suorittaa joko yhdessä tai erikseen. Jos tutkinnot suoritetaan erikseen, voi maksuttomaan tutkintoon oikeutettu henkilö ilmoittautua maksutta kolmesti suullisen taidon osakokeeseen ja sen lisäksi kolmesti maksutta kirjallisen taidon osakokeeseen. Lain voimaantulon jälkeen henkilöllä on käytettävissään kolme maksutonta ilmoittautumiskertaa myös siinä tapauksessa, että hänellä on aiempia hylättyjä tutkintosuorituksia ennen lain voimaantuloa.

Taloudelliset vaikutukset

Hallituksen esityksen mukaan ehdotettavien muutosten arvioidaan vähentävän valtion maksutuloja vuosittain n. 35 000—50 000 euroa kokeiden suoritusmäärästä riippuen. Lisäksi ehdotettu maksuttomuus voi lisätä valtionhallinnon kielitutkinnon suorittajia heistä, jotka muutoin suorittaisivat yleisten kielitutkintojen ylimmän tason suomen tai ruotsin kielessä. Tästä on arvioitu voivan aiheutua perimättä jääviä tutkintomaksuja 54 000 euroa vuosittain. Lisäksi maksuttomuuden

Valiokunnan mietintö SiVM 3/2024 vp

aiheuttamista muutoksista valtionhallinnon kielitutkintojen ilmoittautumisjärjestelmään arvioidaan aiheutuvan 116 000 euron kertaluonteiset kulut.

Ehdotetut muutokset eivät lisää valtiontalouden kustannuksia tai määrärahatarvetta. Vuosia 2025—2027 koskevaan tarkistettuun kehyspäättökseen sisältyy pysyvä 72 000 euron määrärahalisäys Opetushallituksen toimintamenoihin. Mahdolliset vuodelle 2024 aiheutuvat menot sekä tarkoitukseen vuodesta 2025 lähtien varatun summan ylittävä tarve rahoitetaan opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan menokehysten puitteissa.

Kuten hallituksen esityksessä todetaan, maksuttomuuden vaikutusta kielitutkintojen suoritustasoon ei ole luotettavasti arvioitavissa käytettävissä olevilla tiedoilla, vaan vaikutuksia on tarkoitus seurata lakiehdotuksen tultua voimaan. Valtionhallinnon kielitutkintojen mahdollisesti kasvaviin suoritustasoon on mahdollista reagoida esimerkiksi muuttamalla valtionhallinnon kielitutkintolautakuntien kokoonpanoa.

Uudistuksen täytäntöönpano

Valiokunta korostaa riittävän tiedottamisen ja ohjauksen merkitystä, jotta uudistuksen täytäntöönpanon sujuminen voidaan varmistaa. Sivistysvaliokunta pitää myös tärkeänä, että hallituksen esityksen tavoitteiden toteutumista sekä ehdotettujen muutosten vaikutuksia Opetushallitukseen, kielitutkintolautakuntiin ja suoritettuihin valtionhallinnon kielitutkintoihin seurataan ja arvioidaan tarkasti muutosten tultua voimaan.

Sivistysvaliokunta pitää myönteisenä, että hallituskaudella on myös tarkoitus selvittää mahdollisuudet tarjota valtionhallinnon henkilöstöltä vaadittavat kielitutkinnot osana korkeakoulututkintoa. Valiokunta katsoo, että jatkossa on myös tarpeen tarkastella valtionhallinnon kielitutkintojen toimeenpanoa koskevan sääntelyn mahdollisia uudistamistarpeita ja selvittää mm. automatisoinnin hyödyntämismahdollisuuksia kielitutkintojen arvioinneissa.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sivistysvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 42/2024 vp sisältyvän lakiehdotuksen.

Valiokunnan mietintö SiVM 3/2024 vp

Helsingissä 7.6.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tuula Haatainen sd
varapuheenjohtaja Ari Koponen ps
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Pia Hiltunen sd
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Inka Hopsu vihr
jäsen Laura Huhtasaari ps
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Milla Lahdenperä kok
jäsen Mia Laiho kok
jäsen Mikko Ollikainen r
jäsen Sara Seppänen ps
jäsen Markku Siponen kesk
jäsen Jaana Strandman ps
jäsen Oskari Valtola kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Maiju Tuominen